

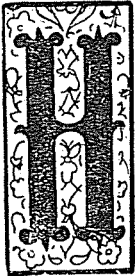
İÇ BASINDAN YANKILAR:

İmam-ı Azam'ın Talebesi

İmam Muhammed

(BİZİM ANADOLU
10. MAYIS 1969)

Dr. Yusuf Ziya KAVAKÇI

anevi mezhebinin ve İslâm Hukukunun müessisi İmam-ı A'zam Ebû Hanife'nin iki mühim talebesi mevcuttu. Biri İmam-ı Ebi Yusuf ve diğeri İmam-ı Muhammed.

Ebû Hanife (öl. 150/767) fıkıh bakımından daha çok ilmi faaliyetlerde ve tadrıs işinde bulunmuş, teknik mânada fıkıhla alâkalı eser bırakmamıştır.

Ebû Yusuf (öl. 182/798)'un eserleri ise adlarından da anlaşılacağı gibi — **Kitâb'ul - Harâc, İhtilâfu Ebi Hanifete ve'bnî Ebi Leylâ ve erİReddu alâ Siyer'il - Evzâ'i** — İslâm Hukukunun bazı bahislerini mevzu edinmiş, fıkıhın bütün bahislerini işlememiştir.

İmam-ı Muhammed işe aşağıda kaydedilecek olan eserlerinde son devir, fıkıh kitaplarından bile çok farklı olmıyan bir sistemle bugünkü fıkıh eserlerinin bütün bahislerini mücmel de olsa mevzu edinmiştir. Bütün halinde İslâm Hukuk mevzularını ihtiva eden ve Ebû Hanife'nin kurduğu Fıkıh Akademisinde münakaşa edilen husuları kaybolup yok olmayacak şekilde ve kitap halinde bir bütün olarak müstakbel nesillere en evvel armağan etme şerefine nail olan zat bu İmam-ı Muhammed'dir.

E sas adı Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Hasan b. Ferkad es - Şeybâni olan İmam-ı Muhammed, 132/749 yılında Irak'taki Vâsıt'ta doğmuştur. Henüz çocuk yaşlarında iken o zamanın ilim mer-

kezlerinden biri bulunan Küfe'ye gelmiş, orada evvelâ Ebû Hanife'nin sonra da Ebû Yusuf'un talebeliğini yapmıştır. Suriye, Horasan ve Hicaz bölgelerinde de tahsilde bulunan bu fakih, Harunuresid'in devrinde kadi'l-kudat makamını da işgal etmiştir.

Onun vefatı 189/805 yılında Tahran'daki Rey'de vuku bulmuştur; kabri oradadır.

Şu mühim eserleri zikredilebilir:

1. Câmî-us-Sağır,
2. Câmî'ul-Kebîr,
3. Siyer-us-Sağır,
4. Siyer'ul-Kebîr,
5. el-Asl (el-Mebsût),
6. ez-Ziyâdât.

Bu zâhir'ur-rivâye kitapları dışında bir çok eserleri daha mevcuttur. Mezkûr el-Asl'ın bir yazma nüshasının sahife adedi 4.000 rakamını aşmaktadır. Halbuki o devirde muasır Avrupa'da (Şarlman devri) hukuki durum belki de bir kaç sahifeden ileri geçmemektedir.

İmam-ı Muhammed çok mühimdir; çünkü:

1. Bütün fıkıh bahislerini ihtiva eden ilk fıkıh eserlerini telif etmiştir.

2. Devrindeki ve devrinden önceki fıkıh çalışmalarını kısmen de olsa bize aktarmıştır.

3. Fıkıh ilminin tedvininde temel taşı eserler yazmıştır.

4. Dünyada ilk defa — Avrupalı hukuk tedrisatında Hugo Grotius'a tanınan şeref hilafına — bir hukuk ilim dalı olarak Devletler Hukuku branşını kurmuştur.

5. Usul-ı fıkıh'ın kurucusu sayılan İmam-ı Şâfi'nin de hocası olmak hesabıyla Şâfi'î fıkıhının kendisine çok şey borçlu bulunduğu bir zattır.

6. Bizzat kadılık yapmak suretiyle nazariyat yanında tatbikatta da bulunmuş ve bu yolda eser yazmıştır.

Biz bu sene hicri 1389 yılında yaşıyoruz. İmam-ı Muhammed'in vefatı hicri 189'a tesadüf etmektedir. Binenaleyh vefatının 1200'üncü sene-i devriyesinde bulunuyoruz.

B u vesile ile İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde aşağıda programı takdim edilen ihtifal tertibedilmiştir. Ayrıca 12 Mayıs 1969 tarihine raslayan Pazartesi günü İstanbul Süleymaniye Umumi Kütüphanesinde bu hukukçunun eserlerinden müteşekkil bir sergi açılacaktır.

İmam-ı Muhammed'in yukarıda adı geçen es-Siyer'ul-Kebir'e es Serahsi tarafından 4 büyük cilt halinde yapılan bir şerh olan Serh'us-Siyer'il-Kebir kitabı UNESCO için 2.000 daktilo sahifesini çok aşan bir hacimde Fransız'caya tercüme edilmiştir.

Son olarak Avrupa'lı bir müsteşrik Hans Kruse'nin de dediği gibi Avrupa'lılarca Devlet Hukukunun kurucusu ve babası sayılan Hugo Grotius (XVII. Asır Hollanda Hukukçusu) dan evvel hakiki Hugo Grotius'un İmam-ı Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybâni olduğunu, Devletler Hukukunu onun değil, bunun kurduğunu beyan eder ve kendilerini rahmetle yad ederiz.

PROGRAM

Hanefi Fıkhnın kurucularından İmam Muhammed Şeybânî'nin 1200. ölüm yıldönümü dolayısıyla 10 Mayıs 1969 Cumartesi günü 14.30'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde Konferans Salonunda bir tören tertibedilmiştir.

Anma törenine teşrifleriniz rica olunur.

İst. Yüksek İslâm Enst. Md. lüğü

ve

Türkiye İslâm Enstitüleri
Talebe Federasyonu

Adres: Üsküdar — Bağlarbaşı Y.I.E. Durağı

Zeki Canan : Açış konuşması

Muhammed Eroğlu : İmam Muhammed'in Terce-me-i hali

Bekir Sadak : Hanefi Fıkhnın Tedvininde İmam Muhammed

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah : İmam Muhammed'in Muhtı ve İlmî

Doç. Dr. Salih Tuğ : İmam Muhammed ile Mu-asır Avrupada Hukuk.

İÇ BASINDAN (devam)

(BİZİM ANADOLU

15 Mayıs 1969)

(Baş Makale)

Bu yıl İslâm hukukunun büyük siması İmam Muhammed b. El-Hasan Eş-Şeybânî hazretlerinin ölümünün 1200. yılındayız. Hicri 132 yılında doğmuş ve 189 yılında vefat etmiş olan büyük fakih; bu kısa ömrü boyunca kendisini insanlığın hayrı için adanmış, hayatını ilme ve hakikatın araştırılmasına tahsis etmiş müstesna bir insandır. Kendisi kaleme aldığı büyük eserleriyle; İmamı âzam Ebu Hanife hazretlerinin tesis ettiği ve «Hanefi mezhebi» diye isimlendirilen hukuk ekolünü, Ebu Yusuf ile birlikte müdevven hâle getirmiş ve böylece hukuk (fıkıh) ilminin gelişmesine çok önemli bir hizmet ifa etmiştir.

Bu iki âlim hukukçu eserlerinde İslâm hukuk ilminin klasik sistematiğini kurmuşlardır. Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki prensip ve kanunları ve selef-i sâlihinin rey ve görüşlerini (klasik tefsir ve icthatları) sistematik bir tarzda inceleme ve öğretme hususunda o kadar dahiyane bir başarı göstermişlerdir ki; bu başarılarının değerini tasavvur edebilmek için, o çağda Dünya'nın ve meselâ Avrupa'nın hukukî hayatına bir göz atmak kâfîdir. O çağda Avrupa'da hüküm süren Cermen hâkimiyeti altında hukuk hayatı, kabile esasına dayanan -sistem denilmeyecek şekilde- iptidai teamüllerden ibaret bulunuyordu. Sistematik hukuk araştırmaları ise pek

zayıftı. İşte böyle bir zamanda; (XVII. asrın Hollanda'lı hukukçusu Huga Grotius'dan tahriben 8 asır önce) İmam Muhammed hazretleri «Es-Siyer-ul Kebîr»'inde Devletler Hukuku bahislerini ele alıyordu. Fakat bu, İslâm Dünyasının o günkü vasatı içinde normal bir başarıdan ibaretti. İlmî her dalında büyük başarılar elde edilen, insanlığın altın bir çağydı. İslâm topluluğu, o zamanlar; sadece sosyal ilmlerde değil, matematik astronomi, coğrafya, tıp gibi daha bir çok sahalarda sadece hakikat sevgisiyle büyük çalışmalar yapılan büyük ilmi başarılar elde edilen bir muhittti.

★★★

Müslüman Türk Milleti, tarihinde ve bu gün, geniş çapta Hanefi mezhebinin tesiri altında bulunmuştur. Hanefi fıkıhı asırlarca bu kahraman milletin ibadetlerini, sosyal ve iktisadî münasebetlerini geniş çapta şekillendiren bir sistem olarak milletimizin kabulüne mazhar olmuştur. Bu bakımdan İmam Muhammed hazretleri, şüphesiz ki, milletimizce önde gelen büyüklerdendir.

Müslüman Türk Milleti her zaman vefakârdır tarihine, tarihi değerlerine bağlı ve hürmetkârdır. Ondan tarih ve mukaddesat suurunu kaldırmak isteyen menfi zihniyet ve politika, başarı kazanamamıştır. O kendisine gerçekten hizmet edenlere; şükran borcunu eda etmekten hiç bir zaman geri kalmamıştır ve kalmıyacağını da türlü vesilelerle isbat etmiştir.

Geçen hafta Cumartesi günü İst. Yüksek İslâm Enstitüsünde İmam Muhammed hazretlerini anmak için tertib olunan ilmi konferansları burada şükranla kaydediyoruz. Bu hayırlı teşebbüse tevessül edenleri gönülden tebrik etmek isteriz. Konferanslar çok ilmi ve öğretici olmuş, alâka ile takib edilmiştir.

Bu iş olduğu en büyük ve takva sahibi hukuk âlimlerinden biri olan İmam Muhammed Şeybânî hazretlerini rahmetle anar; insanlığın kendisine borçlu bulunduğu minnet ve şükran hislerini arz ederiz.

NOT: İmam Muhammed hazretlerinin eserlerinden müteşekkil bir sergi hâlen Süleymaniye Kütüphanesinde teşhir edilmektedir. Okuyucularımıza görmelerini tavsiye ederiz.